

ΕΞΟΛΟΘΡΕΥΣΕΙΣ ΘΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΕΡΑΤΩΝ

Ο ΦΟΝΟΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΑΥΡΟΥ ΝΕΣΣΟΥ

ΠΚ 1. Κοτύλη, αποσπασματικά σωζόμενη· Richmond (Va.), Virginia Museum of Fine Arts 80.27 (The Adolph D. and Wilkins C. Williams Fund)· Μέση Πρωτοκορινθιακή περίοδος I-II (εικ. 1).

Ένας άνδρας, στραμμένος προς τα δεξιά, καταδιώκει με τόξο έναν κένταυρο, ο οποίος απομακρύνεται προς τα δεξιά¹ τείνοντας το χέρι του προς τα πίσω, προς τον διώκτη του². Τη σκηνή πλαισιώνουν από τη μια πλευρά δύο αντικριστά κριάρια που χωρίζονται μεταξύ τους με ένα φυτικό κόσμημα, και από τη δεξιά πλευρά μια σκηνή κυνηγιού κάπρου³.

L.J. Siegel, *Arts in Virginia* 21(2), 1981, 18-20 με εικ. 3-6· Amyx 1988, 541, 630, 666 αρ. 1· Benson 1995α, 168-169, πίν. 38f-38i· LIMC VIII (1997) 691 σε αρ. 236 λ. Kentauroi et Kentaurides (L. Marangou)· Splitter 2000, 67 αρ. 8· Fornasier 2001, 317 αρ. EV 6· J.M. Padgett στον τόμο: Padgett κ.ά. 2003, 177-181 αρ. 30 με εικ.

ΠΚ 2. Οينوχόη· Συρακούσες, Museo Archeologico Regionale "Paolo Orsi" 42648· από τα Μέγαρα Υβλαία (τάφος 21)· Μέση Πρωτοκορινθιακή περίοδος II (εικ. 2).

Ένας άνδρας, οπλισμένος με ξίφος, επιτίθεται εναντίον ενός κενταύρου. Οι δύο αντίπαλοι τοποθετήθηκαν αντικριστά. Τη σκηνή πλαισιώνει από τη δεξιά πλευρά ένας λέοντας στραμμένος προς τα δεξιά και από την αριστερή πλευρά ένας αίγαγρος στραμμένος προς τα αριστερά.

P. Orsi, *MonAnt* 1, 1889-1892, 810-814 με εικ.· Baur 1912, 90 αρ. 224· Luce 1924, 307 αρ. 4· Payne 1931, 12-13, 129 αρ. 2, πίν. 7· E. Buschor, *AJA* 38, 1934, 130· Dunbabin – Robertson 1953, 177 αρ.

1. Η κίνηση του κενταύρου αποδίδεται με τον έντονο διασκελισμό των ανθρώπινων ποδιών του, ενώ τα ζωικά του πόδια δεν ακολουθούν αυτήν την κίνηση. Κατά κανόνα στην κορινθιακή αγγειογραφία τα αλογίσια πόδια των κενταύρων ακολουθούν την κίνηση των μπροστινών, ανθρώπινων ποδιών. Εξαιρέση αποτελούν περιπτώσεις, όπου ο κένταυρος είναι πληγωμένος (όπως π.χ. συμβαίνει με κάποιους κενταύρους στον αρύβαλλο F 336 στο Βερολίνο (ΠΚ 5)), αλλά και κάποια μεμονωμένα παραδείγματα πέρα από την κοτύλη στο Richmond, όπως: ο κένταυρος στην πυξίδα της Μέσης Πρωτοκορινθιακής περιόδου II στις Βρυξέλλες, *Musées Royaux d'Art et d'Histoire A 2097* [CVA Brussels (1) III C πίν. 3,1c· Payne 1933, πίν. 16,3· Amyx 1988, 26 αρ. D 6· LIMC VIII (1997) 681 αρ. 124 λ. Kentauroi et Kentaurides (L. Marangou)]· οι δύο κένταυροι στον αποσπασματικά σωζόμενο δίνο της Ύστερης Πρωτοκορινθιακής περιόδου στη Βασιλεία, *Antikenmuseum und Sammlung Ludwig Lu 9* [R. Lullies, *Griechische Kunstwerke Sammlung Ludwig, Aachen* (1968) 24-25 αρ. 9 με εικ.· J. Boardman, *AntK* 13, 1970, 92-94, πίν. 42, πίν. 44,2· LIMC VIII (1997) 682 αρ. 125* λ. Kentauroi et Kentaurides (L. Marangou)]· ο δεξιός κένταυρος στον αποσπασματικά σωζόμενο αρύβαλλο της Μέσης Κορινθιακής περιόδου στη Σάμο (Βαθύ), Αρχαιολογικό Μουσείο [βλ. παρακάτω σ. 96 σημ. 177].
2. Από αυτό συμπεραίνεται ότι και η κεφαλή του κενταύρου θα ήταν επίσης στραμμένη προς τον διώκτη του.
3. Η άποψη του R. Splitter [Splitter 2000, 67 αρ. 8] ότι ο εικονιζόμενος τοξότης και ο κένταυρος θα μπορούσαν να ανήκουν στην αμέσως διπλανή σκηνή του κυνηγιού κάπρου και ότι μάλιστα ο κένταυρος συμμετέχει στο κυνήγι στο πλευρό των ανθρώπων δεν είναι δυνατόν να ισχύει. Κι αυτό διότι πρώτον αυτό θα ήταν μοναδικό στην αρχαϊκή τέχνη, δεύτερον ο κένταυρος δεν είναι καν στραμμένος προς τον κάπρο, το θήραμα, αλλά προς την αντίθετη πλευρά, και τέλος, η χειρονομία ικεσίας του κενταύρου προς τον τοξότη δεν είναι κατανοητή στην περίπτωση κυνηγιού. Σχετικά με αυτό το ζήτημα, βλ. επίσης J.M. Padgett στον τόμο: Padgett κ.ά. 2003, 178-179.

1· Dunbabin 1957, 78 αρ. 16· von Steuben 1968, 24, 113 αρ. K 2· Fittschen 1969, 115 αρ. SB 11, 125, 126· Kübler 1970, 251 σημ. 349· Σκιλάρντι 1975, 134-135 με εικ. 22· Schiffler 1976, 268 αρ. K 6· Stern 1978, 5· van Keuren 1982, 193 αρ. 33· J.L. Benson στον τόμο: Del Chiaro 1986, 101 με εικ. 5· Amyx 1988, 29 αρ. A 4, 631· Neeft 1991, 14· Stefanek 1996, 14 αρ. 71, 264· Splitter 2000, 67 αρ. 7.

ΠΚ 3. Αλάβαστρο, αποσπασματικά σωζόμενο· Φλωρεντία, Museo Archeologico 79252· από τη Ρόδο· Ύστερη Πρωτοκορινθιακή περίοδος (εικ. 3α-β).

Ο Ηρακλής⁴, στραμμένος προς τα δεξιά, καταδιώκει με τόξο⁵ έναν κένταυρο, ο οποίος τρέχει να του ξεφύγει. Τη σκηνή συμπληρώνει ένας αετός με απλωμένα φτερά⁶.

Benson 1956, 222, πίν. 69,9-69,10· Dunbabin 1957, 80 αρ. 39· von Steuben 1968, 27, 114 αρ. K 9· Fittschen 1969, 118 αρ. SB 22, 126-127· Kübler 1970, 251 σημ. 350· Brommer 1973, 88 αρ. C 2· Schiffler 1976, 59, 61, 269 αρ. K 15· Brize 1980, 25, πίν. 1,1· van Keuren 1982, 189-190 αρ. 24· Amyx 1988, 630· Benson 1989, 67 αρ. 3, πίν. 23,5· van Keuren 1989, 84 σημ. 121 αρ. 6, 86 σημ. 131 αρ. 4· LIMC V (1990) 185 λ. Herakles (J. Boardman)· Neeft 1991, 84· Ahlberg-Cornell 1992, 105 αρ. 105, 223 αρ. 105, 112 εικ. 7· Benson 1995α, 174· Stefanek 1996, 10 αρ. 32, 264· LIMC VIII (1997) 691 αρ. 236* λ. Kentauri et Kentaurides (L. Marangou)· Splitter 2000, 67-68 αρ. 10.

Στην Πρωτοκορινθιακή αγγειογραφία σώθηκαν τρεις παραστάσεις κενταυρομαχίας όπου ει-

4. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η κατάσταση διατήρησης του αγγείου είναι μέτρια. Εκτεταμένες απολεπίσεις στην επιφάνειά του δεν επιτρέπουν την αναγνώριση ορισμένων λεπτομερειών της παράστασης.
5. Ο J.L. Benson αναγνώρισε στο εικονιζόμενο τόξο το λεγόμενο σκυθικό τόξο. [Βλ. Benson 1956, 222. Πρβλ. Snodgrass 1964, 142]. Το τόξο αυτού του τύπου με τη χαρακτηριστική διπλή καμπύλη, το οποίο σημειωτέον απαιτεί ιδιαίτερη επιδεξιότητα στη χρήση, εμφανίζεται στις παραστάσεις ελληνικών μνημείων από τα μέσα του 7ου αι. π.Χ. κ.ε. Σύντομα και το τόξο του Ηρακλή αποκτά αυτό το σχήμα. [Ηρόδοτος 1, 73, 3. Βλ. σχετικά H.L. Lorimer, *Homer and the Monuments* (1950) 285-288· Snodgrass, *ό.π.* 141-144· του *ιδ.* 1999, 40, 82-83, 99].
6. Benson 1956, 222 σημ. 22. Ο αετός δεν διακρίνεται ολόκληρος σε καμία από τις δημοσιευμένες φωτογραφίες του αγγείου. Το πουλί που πετάει είναι πιθανώς δηλωτικό του περιβάλλοντος χώρου αλλά και της γρήγορης κίνησης του κενταύρου. Άλλη πιθανή ερμηνεία είναι εκείνη του οιωνού. Σχετικά με την τελευταία ερμηνεία, βλ. γενικά H. Metzger – D. van Berchem στον τόμο: M. Rohde-Liegle – H.A. Cahn – H.C. Ackermann (επιμ.), *Gestalt und Geschichte* (1967) 157-158· M.A. Τιβέριος, *Ο Λυδός και το έργο του* (1976) 34· A.B. Spieß, *Der Kriegerabschied auf attischen Vasen der archaischen Zeit* (1992) 106-108.
7. Δεν εικονίζεται η μάχη του Ηρακλή εναντίον ενός κενταύρου στα παρακάτω Πρωτοκορινθιακά αγγεία:
 - α) Όστρακο από οινοχόη της Μέσης Πρωτοκορινθιακής περιόδου I-II στην Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Περαχώρα 180 [Dunbabin 1957, 78 αρ. 12, 85 αρ. 4· του *ιδ.* στον τόμο: Perachora II, 31 αρ. 180, πίν. 8· von Steuben 1968 113 αρ. K 3· Fittschen 1969, 126 σημ. 630b· Brommer 1973, 157 αρ. C 7 (λανθασμένα αναφέρεται αρ. 176 αντί 180)· Schiffler 1976, 195 σημ. 171· Amyx 1988, 631· Stefanek 1996, 15 αρ. 84, 264]. Μια μερίδα μελετητών αναγνώρισε σε αυτήν την αποσπασματική παράσταση μια πιθανή απεικόνιση της μάχης ενός ήρωα, του Ηρακλή(;) με έναν κένταυρο [βλ. T.J. Dunbabin, *ό.π.*, J. Boardman, *ό.π.*, H. von Steuben, *ό.π.*, F. Brommer, *ό.π.*, A.D. Amyx, *ό.π.*]. Αυτή η ταύτιση όμως δεν ευσταθεί. Βασίζεται στην εικόνα που δίνει το όστρακο, όπως δημοσιεύθηκε [Perachora II, πίν. 8]. Όμως, το όστρακο δημοσιεύθηκε ανάποδα, κάτι που προκύπτει πέρα από κάθε αμφιβολία από τη φορά των τριών παράλληλων γραμμών που αποτελούν το ένα όριο της ζωφόρου. Εξάλλου, η θέση των τριών παράλληλων γραμμών δεν αφήνει επαρκή χώρο να αναπτυχθούν σε ύψος οι υποτιθέμενες μορφές του ήρωα και του κενταύρου. Επιπλέον, η ουρά ζώου που εικονίζεται δεν είναι δυνατόν να ανήκει σε άλογο· πρώτον είναι πολύ λεπτή και δεύτερον οι οριζόντιες χαράξεις που φέρει δεν απαντώνται σε απεικονίσεις αλόγων της Πρωτοκορινθιακής περιόδου. Μάλλον ανήκει σε λεοντόμορφο ζώο. Τέλος, η αδυναμία να δοθεί εξήγηση για την παρουσία στο βάθος της παράστασης ενός ξίφους, το οποίο δεν βαστά κανείς, καθιστά την προταθείσα ερμηνεία μη ικανοποιητική. Μία άλλη δυνατότητα που προτείνουμε είναι ότι η παράσταση της οινοχόης από την Περαχώρα εικόνιζε την πάλη του Ηρακλή με το λιοντάρι της Νεμέας τη στιγμή που το ξίφος, άχρηστο ως όπλο εναντίον του άτρωτου ζώου, πέφτει ή κείται στο έδαφος. Η λεπτομέρεια αυτή αποδόθηκε συχνά στην αρχαϊκή εικονογραφία με τα όπλα του Ηρακλή είτε να κείτονται στο έδαφος [βλ. LIMC V (1990) 25 αρ. 1882*· 26 αρ. 1895* λ. Herakles (W. Felten)] είτε να κρέμονται στο βάθος της παράστασης [βλ. LIMC

κονίζονται δύο μόνον αντίπαλοι: ένας ήρωας εναντίον ενός μόνον κενταύρου⁷. Τα τρία σωζόμενα παραδείγματα προέρχονται από τη Μέση (ΠΚ 1, ΠΚ 2) και Ύστερη Πρωτοκορινθιακή περίοδο (ΠΚ 3).

Ένα βασικό πρώτο ερώτημα αφορά την ταυτότητα του ήρωα των τριών Πρωτοκορινθιακών παραστάσεων. Ποιος είναι; Ο ήρωας του αλάβαστρου στη Φλωρεντία (ΠΚ 3) είναι αναμφίβολα ο Ηρακλής, όπως μαρτυρεί η λεοντή που φορά, και ενισχύει η ιδιότητά του ως τοξότη⁸. Για

V (1990) 24-26 αρ. 1861*-1863*, αρ. 1866*, αρ. 1881*, αρ. 1884*, αρ. 1894*, αρ. 1902* λ. Herakles (W. Felten)]. Σχετικά με τις αρχαίες πηγές που κάνουν λόγο για το άτρωτο του λιονταριού, βλ. Rakatsanis 1977, 33-34 σημ. 86· LIMC V (1990) 16 λ. Herakles (W. Felten). Η ερμηνεία που προτείναμε δεν είναι σε καμία περίπτωση βέβαιη. Αποτελεί απλά μια πρόταση, η οποία έχει το πλεονέκτημα ότι συνδυάζει όλα τα σωζόμενα στοιχεία της παράστασης: ουρά λεοντόμορφου ζώου, μέλος ανθρώπινο (πόδι;) και ξίφος στο έδαφος. Σε αυτήν την περίπτωση θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι ο ήρωας έδραττε το ζώο από την ουρά, σε ένα σχήμα γνωστό στην Πρωτοκορινθιακή αγγειογραφία. Βλ. π.χ. την αποσπασματικά σωζόμενη οinoχόη(;) της Ύστερης Πρωτοκορινθιακής περιόδου στην Κόρινθο, Αρχαιολογικό Μουσείο C-69-127 [Corinth VII 2, 14-15 αρ. 8, πίν. 2 (όπου παρατίθεται παράλληλα)].

- β) Ωσειδής αρύβαλλος της Μέσης Πρωτοκορινθιακής περιόδου I-II στη Βοστώνη, Museum of Fine Arts 95.12 (αρ. ευρ. 6508. Catharine Page Perkins Fund) (εικ. 103) [J.C. Hoppin, *AJA* 4, 1900, 443-444 αρ. III, πίν. 6· Baur 1912, 90-91 αρ. 225 με εικ. 18· A. Fairbanks, Museum of Fine Arts, Boston. Catalogue of Greek and Etruscan Vases I (1928) 150 αρ. 398, πίν. 41· Payne 1933, 13, πίν. 11,1-11,5· Schefold 1964, 27 με εικ. 4· Fittschen, ό.π. 113-114 αρ. SB 5, 119-123· Schiffler 1976, 268 αρ. K 2· Amyx 1988, 23-24 αρ. A 4, 631· Benson 1989, 44 αρ. 4, πίν. 15,3· Schefold 1993, 44, 45 εικ. 16· Shanks 1999, 13 εικ. 1.1, 74 εικ. 3.1, 151· Splitter 2000, 66-67 αρ. 6· K. Manchester στον τόμο: Padgett κ.ά. 2003, 181-183 αρ. 31 με εικ.]. Η ταύτιση της παράστασης έχει προκαλέσει συζήτηση στην έρευνα, χωρίς ωστόσο να έχει προταθεί έως σήμερα μια ασφαλής ερμηνεία. Το πιο πιθανό είναι να έχουμε εδώ ως αντίπαλο του κενταύρου όχι τον Ηρακλή αλλά τον Δία. Το «κλειδί» για την ταύτιση είναι το αντικείμενο στο ανασηκωμένο χέρι της μορφής. Αυτό δεν είναι αναμμένα κλαδιά αλλά κεραυνός. [Σχετικά με τη συζήτηση γύρω από την ταύτιση του αντικειμένου, βλ. κυρίως Fittschen, ό.π. 119-122, όπου παρατίθεται και η παλαιότερη βιβλιογραφία]. Υπάρχει μάλιστα ένα πολύ κοντινό παράλληλο για τον κεραυνό του αγγείου στη Βοστώνη: ο κεραυνός στο αριστερό χέρι του Δία σε μια κύλικα τύπου Σιάνων, της Τεχνοτροπίας του Ζωγράφου C, στο Λονδίνο, British Museum B 379 (570-560 π.Χ.) [ABV 60,20· Beazley, *Paralipomena* 26· CVA Λονδίνο, British Museum (2) III H e, πίν. 8,2· LIMC V (1990) 122-123 αρ. 2847* λ. Herakles (J. Boardman)]. Προφανώς στο Πρωτοκορινθιακό αγγείο στη Βοστώνη και στην αττική κύλικα στο Λονδίνο παραδίδεται ένας κοινός τύπος κεραυνού, με περισσότερες «ακτίνες» που ενώνονται και σχηματίζουν ένα στέλεχος. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι στην «κενταυρομαχία» του αγγείου στη Βοστώνη δεν πρωταγωνιστεί ο Ηρακλής αλλά ο Δίας.
- γ) Όστρακο από κοτύλη-πυξίδα της Μέσης Πρωτοκορινθιακής περιόδου II/Ύστερης Πρωτοκορινθιακής περιόδου στην Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Περαχώρα 924 [T.J. Dunbabin στον τόμο: *Perachora II*, 102 αρ. 924, πίν. 30· Dunbabin – Robertson 1953, 179 αρ. 7· Fittschen, ό.π. 102 αρ. R 55, 104· Schiffler, ό.π. 59, 60, 268 αρ. K 8· Amyx ό.π. 36 αρ. AP 3· Stefanek 1996, 12 αρ. 57, 264]. Στο όστρακο σώζεται τμήμα από ένα γυμνό και γενειοφόρο άνδρα με έντονη τριχοφυΐα. Είναι πιθανό, όπως και υποστηρίχθηκε, η μορφή να ανήκει σε κένταυρο. Δεν σώθηκε όμως κανένα στοιχείο από την υπόλοιπη διακόσμηση του αγγείου. Έτσι, είναι εντελώς άγνωστο το πλαίσιο μέσα στο οποίο ήταν ενταγμένος ο εικονιζόμενος κένταυρος. Σύμφωνα με την παρατήρηση της B. Schiffler [Schiffler, ό.π. 59-60 και 63] ότι κατά κανόνα οι κένταυροι με έντονη τριχοφυΐα στο ανθρώπινο σώμα τους εικονίζονται στο πλαίσιο κάποιας αναμέτρησης με ανθρώπινο αντίπαλο, θα πρέπει ο κένταυρος του συγκεκριμένου οστράκου να εικονιζόταν με ανθρώπινο αντίπαλο. Ωστόσο, η παρατήρηση της B. Schiffler, όπως σημειώνει και η ίδια η ερευνήτρια, ίσως να οφείλεται στην τύχη και δεν είναι βέβαιο ότι ίσχυε σε όλες τις περιπτώσεις. Επιπλέον, δεν αποκλείεται και η περίπτωση η μορφή να ανήκει σε σάτυρο [βλ. T.J. Dunbabin, ό.π. 102 αρ. 924]. Πρβλ. τον σάτυρο με έντονη τριχοφυΐα στο σώμα στο σφαιρικό αρύβαλλο της Ύστερης Κορινθιακής περιόδου I στις Βρυξέλλες, *Musées Royaux d'Art et d'Histoire A 83* [CVA Bruxelles (1) III C, πίν. 1,26· Payne 1931, 320 αρ. 1258· Amyx, ό.π. 620 σημ. 8].

8. Για την αντίθετη άποψη (παρά τα σοβαρά εικονογραφικά στοιχεία), βλ. Splitter 2000, 67-68 αρ. 10.

τους ήρωες των άλλων δύο παραστάσεων (ΠΚ 1, ΠΚ 2) η ταύτιση συναντά δυσκολίες. Κι αυτό διότι ο ήρωας αυτών των παραστάσεων δεν φέρει κανένα χαρακτηριστικό σύμβολο που να τον διακρίνει⁹. Όμως, ο μόνος ήρωας που αντιμετώπισε μεμονωμένους κενταύρους είναι ο Ηρακλής¹⁰. Επιπλέον, ο συγκεκριμένος ήρωας και τα κατορθώματά του τυχάνει να κόσμησαν συχνά Πρωτοκορινθιακά αγγεία, συχνότερα σε σύγκριση με άλλους ήρωες. Επομένως, το πιθανότερο είναι ότι στις δύο παραπάνω κενταυρομαχίες ο πρωταγωνιστής ταυτίζεται με τον Ηρακλή¹¹.

Οι Πρωτοκορινθιακές παραστάσεις με τον Ηρακλή εναντίον ενός μόνον κενταύρου διακρίνονται εικονογραφικά σε δύο βασικά ομάδες: σε εκείνη που χρησιμοποιεί το σχήμα της καταδίωξης (με κίνηση προς τα δεξιά) (ΠΚ 1, ΠΚ 3) και σε εκείνη που χρησιμοποιεί το σχήμα της εξ επαφής σύγκρουσης ήρωα και κενταύρου, με τους δύο αντιπάλους αντικριστά (ΠΚ 2). Το σχήμα της καταδίωξης ενός κενταύρου από έναν τοξότη, που στην Κόρινθο απαντάται για πρώτη φορά στα 675 π.Χ. περίπου, στην κοτύλη στο Richmond (ΠΚ 1), είναι αρκετά αρχαιότερο. Το πρωιμότερο σωζόμενο παράδειγμα κενταυρομαχίας με αυτό το σχήμα διατηρήθηκε σε ένα σφραγιδόλιθο, ίσως πελοποννησιακό έργο, του τέλους του 8ου αι. π.Χ. (εικ. 5)¹². Το σχήμα σύγκρουσης ήρωα και κενταύρου με τον άνδρα να επιτίθεται με ξίφος απαντάται για πρώτη φορά στο γνωστό χάλκινο σύμπλεγμα της Νέας Υόρκης στα 725 π.Χ. (εικ. 4)¹³. Αυτό είναι το σχήμα που κυριαρχεί στην αττική αγγειογραφία (εικ. 6-7), όπου απαντάται την ίδια περίπου εποχή που το συναντούμε και στην Κόρινθο¹⁴. Μεταξύ της αττικής και της κορινθιακής αγγειογραφίας παρατηρούνται κάποιες βασικές διαφορές. Στα αττικά παραδείγματα οι δύο αντίπαλοι είναι πιο κοντά ο ένας στον άλλον και ο ήρωας έχει αδράξει τον κένταυρο από τα μαλλιά και ετοιμάζεται να του καταφέρει το αποφασιστικό χτύπημα· δηλώνεται επομένως η έκβαση της αναμέτρησης. Αντίθετα, στο κορινθιακό παράδειγμα ΠΚ 2 η αναμέτρηση βρίσκεται σε μια ελαφρώς πρωιμότερη χρονικά φάση, με αποτέλεσμα η κορινθιακή σκηνή να είναι λιγότερο δραματική σε σύγκριση με τις αντίστοιχες αττικές. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί η ύπαρξη τόσο εντός όσο και εκτός Κορίνθου και άλλων εικονογραφικών σχημάτων για την απόδοση της μάχης του Ηρακλή με έναν κένταυρο¹⁵. Πρόκειται προφανώς για ένα θέμα, το οποίο αποδόθη-

9. Ο H. von Steuben θεώρησε ότι το αγένειο του ήρωα της οινοχόης στις Συρακούσες (ΠΚ 2) εμποδίζει την ταύτισή του με τον Ηρακλή [von Steuben 1968, 24]. Αυτό όμως δεν είναι αλήθεια, καθώς σε αυτήν την πρώιμη εποχή ο Ηρακλής εικονίζεται κάποιες φορές αγένειος. Βλ. ενδεικτικά την παράσταση στον αрубалло F 336 στο Βερολίνο (ΠΚ 5) (εικ. 10α).
10. Δεν μπορεί, βέβαια, να αποκλειστεί και η περίπτωση να πρόκειται για απότμημα μιας κενταυρομαχίας με περισσότερους αντιπάλους. Βλ. π.χ. την παράσταση σε μια λήκυθο στο Μόναχο, Staatliche Antikensammlungen 346, όπου εικονίζεται η μάχη ενός ήρωα εναντίον ενός κενταύρου στο πλαίσιο της θεσσαλικής κενταυρομαχίας [βλ. παρακάτω σ. 95-96 σημ. 177].
11. Με αυτήν την ερμηνεία συμφωνεί και η μεγαλύτερη μερίδα των μελετητών [βλ. παρακάτω σ. 35 σημ. 19].
12. Αργίτικος(ς) σφραγιδόλιθος από στεατίτη του τέλους του 8ου αι. π.Χ. στο Παρίσι, Bibliothèque Nationale, Cabinet des Médailles M 5837 [J. Boardman, *Island Gems* (1963) 120 αρ. C 13, πίν. 14· Schefold 1993, 109, 110 εικ. 94· J. Spier στον τόμο: J.M. Padgett κ.ά. 2003, 136-137 αρ. 14 με εικ.].
13. Νέα Υόρκη, Metropolitan Museum of Art 17.190.2072 [Fittschen 1969, 111-112 αρ. SB 1, 124-125 και εικ. 16· Schefold 1993, 45 με εικ. 15· LIMC VIII (1997) 317 αρ. 14 λ. Zeus (M. Tiverios)· P.C. Bol στον τόμο: *Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst I* (2002) 18-19 και εικ. 51a-b].
14. α) Πρωτοαττικός κρατήρας του 675-650 π.Χ. στο Βερολίνο, Staatliche Museen A 21 (31573) (εικ. 6) [CVA Berlin, Antiquarium (1) πίν. 10,1 και 11· LIMC VI (1992) 844 αρ. 114* λ. Nessos (F. Díez de Velasco)]. β) Πρωτοαττικός αμφορέας του 675-650 π.Χ. στη Νέα Υόρκη, Metropolitan Museum of Art 11.2101 (εικ. 7) [Schefold 1993, 111, 112 εικ. 97· LIMC VI (1992) 840 αρ. 36* λ. Nessos (F. Díez de Velasco)].
15. Σε έναν κορινθιακό(ς) οστέινο σφραγιδόλιθο από την Περαχώρα (εικ. 69 και 70) [βλ. παρακάτω σ. 257 αρ. 2], εικονίζεται μια διαφορετική παραλλαγή των γνωστών από την κορινθιακή αγγειογραφία σχημάτων. Εκεί έχουν συνδυαστεί το σχήμα της καταδίωξης με εκείνο της αναμέτρησης σώμα με σώμα, με τον ήρωα να επιτίθεται εναντίον του κενταύρου από πίσω και με το ξίφος(ς). Παρόμοιο σχήμα απαντάται και σε ένα ακόμη πελοποννησιακό έργο, ελαφρώς υστερότερο του κορινθιακού(ς): πρόκειται για ένα αποσπασματικά σωζόμενο λακωνικό ελεφαντοστέινο ανάγλυφο πλακίδιο από το ιερό της Άρτεμης Ορθίας στη Σπάρτη, του 650-625 π.Χ., το οποίο φυλάσσεται στην Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο 15350 [Marangou 1969, 54 αρ. 25 εικ. 41· Schefold 1993, 111 με εικ. 96]. Για το σχήμα αυτό στην Αττική,

κε στην ελληνική τέχνη του 7ου αι. π.Χ. με μεγάλη ποικιλία.

Το σχήμα της παράστασης φαίνεται ότι προσδιορίζει, έστω μέχρι ενός βαθμού, και το όπλο του ήρωα. Έτσι, στις Πρωτοκορινθιακές παραστάσεις με το σχήμα της καταδίωξης το όπλο του ήρωα είναι το τόξο, ένα όπλο κατάλληλο για χτυπήματα από απόσταση, ενώ στην άλλη ομάδα το όπλο του ήρωα είναι το ξίφος, ένα όπλο κατάλληλο μόνο για αναμέτρηση σώμα με σώμα. Βέβαια, κορινθιακές παραστάσεις του θέματος σε άλλα υλικά παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις ως προς αυτόν τον κανόνα, και εμφανίζουν σε παραστάσεις, όπου ήρωας και κένταυρος στέκονται αντικριστά, τον ήρωα να χρησιμοποιεί τόξο¹⁶. Η κοτύλη στο Richmond (ΠΚ 1) παραδίδει και μια εικονογραφική λεπτομέρεια συναισθηματικού χαρακτήρα: τη χαρακτηριστική κίνηση ικεσίας του κενταύρου με το δεξί χέρι του τεντωμένο προς το μέρος του διώκτη του για την αποφυγή της μοιραίας κατάληξης¹⁷.

Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι η διάκριση των κενταυρομαχιών στα παραπάνω δύο σχήματα είναι μόνο μορφολογική και, όπως ήδη έδειξε ο K. Fittschen¹⁸, δεν σχετίζεται με την ακριβή ταύτιση του εικονιζόμενου επεισοδίου. Έτσι, οι Πρωτοκορινθιακές παραστάσεις με τον Ηρακλή να μάχεται εναντίον ενός κενταύρου θα μπορούσαν να αναφέρονται σε διάφορες αναμετρήσεις του ήρωα με κενταύρους: είτε στο φόνο του Νέσσου¹⁹ είτε στο φόνο του Ορείου²⁰ είτε ακόμη και σε εκείνον του Ευρυτίωνα²¹. Ειδικά δε οι παραστάσεις ΠΚ 1 και ΠΚ 3, όπου ο Ηρακλής επιτίθεται με τόξο εναντίον ενός κενταύρου, θα μπορούσαν επιπλέον να αναφέρονται και στην κενταυρομαχία του ήρωα στη Φολόη, αποδίδοντας βέβαια ένα μόνο στιγμιότυπο αυτού του θέματος²². Με

βλ. τη λίγο υστερότερη παράσταση που διακοσμεί το λαϊμό του αμφορέα του Ζωγράφου του Νέσσου στην Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο 1002 (615-605 π.Χ.) [Schefold 1993, 111, 113 εικ. 98, 114· Τιβέριος 1996, 64-65 εικ. 19-20, 248-249 αρ. 19-20].

16. Πρβλ. το κορινθιακό(;) επίχρυσο αργυρό έλασμα στη Νέα Υόρκη, Metropolitan Museum of Art 27.122.23 (εικ. 153) [βλ. παρακάτω σ. 257 αρ. 3]. Εκεί, ήρωας (με τόξο) και κένταυρος, τοποθετημένοι σε δύο όμορες μετόπες, εικονίζονται σε αντικριστή θέση. Παρόμοιο σχήμα απαντάται και σε άλλα κορινθιακά μνημεία: π.χ. πρβλ. όστρακα ανάγλυφων κορινθιακών πίων στην Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο [βλ. παρακάτω σ. 257 αρ. 4].

17. Neumann 1965, 67, 70-72. Να σημειωθεί ότι σε αρχαϊκές παραστάσεις κενταυρομαχίας η χειρονομία αυτή απαντάται τόσο στην περίπτωση του φόνου του Νέσσου από τον Ηρακλή όσο και στην κενταυρομαχία του ίδιου ήρωα στη Φολόη [βλ. σχετικά Neumann, ό.π. 70, 188 σημ. 272· LIMC VIII (1997) 709 σε αρ. 367 λ. Kentauroi et Kentaurides (M. Leventopoulou)]. Γενικά, για τις πιθανές ερμηνείες της χειρονομίας του εκτεταμένου χεριού, βλ. T.J. McNiven, *Gestures in Attic Vase-Painting* (1982) 68-72, 112-115. Επισημαίνουμε ότι και ο κένταυρος της Πρωτοκορινθιακής οinoχόης στις Συρακούσες (ΠΚ 2) έχει ελαφρώς ανασηκώσει του αριστερό του χέρι προς τον αντίπαλό του. Να πρόκειται και εδώ για κάποια κίνηση ικεσίας ή μήπως απλά για έντονη κίνηση μιας μορφής που πορεύεται δυναμικά;

18. Fittschen 1969, 125-127. Βλ. επίσης του ίδ. 1970, 169.

19. Για την κοτύλη στο Richmond (ΠΚ 1), βλ. Benson 1995α, 169. Για την οinoχόη στις Συρακούσες (ΠΚ 2), βλ. E. Buschor, *AJA* 38, 1934, 130· von Steuben 1968, 24, 113 αρ. K 2· Fittschen, ό.π. 115 αρ. SB 11, 125, 126· Kübler 1970, 251 σημ. 349. Για την παράσταση του αλάβαστρου στη Φλωρεντία (ΠΚ 3), βλ. Fittschen 1969, 118 αρ. SB 22, 126-127· Brommer 1973, 84, 88 αρ. C 2· Ahlberg-Cornell 1992, 105 αρ. 105.

20. Ο κένταυρος Όρειος αναφέρεται από τον Διόδωρο [4, 12, 7] (όπου ο Όρειος είναι ένας από τους κενταύρους που σκότωσε ο Ηρακλής στη Φολόη) και από τον Πausανία [3, 18, 16] (όπου αναφέρεται ότι στην εικονογράφηση του θρόνου του Αμυκλαίου Απόλλωνα συμπεριλαμβάνονταν και η παράσταση της μάχης του Ηρακλή με τον κένταυρο Όρειο). Σχετικά με την ταύτισή του, βλ. ML III 1 (1897-1902) 946 λ. Oreios (U. Höfer)· ML VI (1924-1937) 117 λ. Ureios (J. Klek)· RE XVIII 1 (1939) λ. Oreios 941 (B. Kruse)· Fittschen 1970, 164· Brommer 1984, 54· Pipili 1987, 81· Faustoferri 1996, 164.

21. ML I (1884-1886) 1434 λ. Eurytion (C. Seeliger)· RE VI 1 (1907) 1358 λ. Eurytion (O. Rossbach)· Robert 1921, 502-504· E. Simon, *JdI* 82, 1967, 291 σημ. 45· Fittschen 1970, 162-163, 165-168, 170· Brommer 1984, 58-59.

Οι δύο τελευταίοι μύθοι αποδόθηκαν σπανιότερα στην τέχνη — ή τουλάχιστον σπανιότερα αναγνωρίστηκαν στα σωζόμενα μνημεία. Επίσης σπάνια συμπεριλαμβάνονται στην έρευνα σε ανάλογους προβληματισμούς, αλλά δεν μπορούν να αποκλεισθούν ως δυνατές περιπτώσεις.

22. Αυτήν την ταύτιση υποστήριξαν — με επιφύλαξη — για την κοτύλη στο Richmond (ΠΚ 1) οι D.A. Amyx,